

Environmental Assessment in Developing Countries

Nualnada Sa-nguawongthong

Assistant Professor, Information Systems Education Center,
National Institute of Development Administration

Abstract

Environmental assessment is one of the policy tools that are used widely for reducing the negative environmental image of development activities and for sustainable development. Its purposes are:

- To avoid, reduce, mitigate any activities that might have an impact on the environment at the stage of the project planning and design.
- To ensure that methods for environmental issues are suitably arranged at the designing stage.
- To identify how it is managed accordingly during its implementation.

Environmental assessment is an efficient tool that creates significant consequences likely to occur in every sector of the development, and is a basic principle which can be applied to all aspects of environment.

The purpose of this study is to assess the environmental problems of developing countries or less-developed countries, such as land degradation, forest loss and degradation, loss of biodiversity, access to fresh water, water pollution, air pollution, urban problems associated with contamination and waste, etc. It has been found that problems of the administrative measures on the natural resources and the environment of the developing countries are similar in nature. However, there are certain limitations in terms of laws and regulations on the implication of budgets, systems and mechanisms in management, cooperation and coordination among the work units, and organizations and personnel readiness which need full supports in all aspects of active participation and self awareness of social responsibility.

Keywords : Environmental Assessment: EA, Developing countries or Less developed countries, Environmental Impact Assessment : EIA, Strategic Environmental Assessment : SEA

การประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนา

นวนดา สงวนวงศ์ทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำนักการศึกษาระบบสารสนเทศ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทคัดย่อ

การประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Assessment: EA) คือ เครื่องมือเชิงนโยบายชนิดหนึ่ง ที่ถูกใช้อย่างกว้างขวางในการลดภาพเชิงลบด้านสิ่งแวดล้อมในทุกกิจกรรมการพัฒนาที่ต้องการความยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- หลีกเลี่ยง ลด บรรเทา กิจกรรมหลักใด ๆ ที่จะมีผลเสียต่อสภาพแวดล้อม ในระหว่างการวางแผน และออกแบบโครงการ
- สร้างความเชื่อมั่นว่าได้กำหนดวิธีการจัดการอย่างเหมาะสมกับประเด็นสำคัญ ตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบ
- กำหนด วิธีการจัดการ ในกิจกรรมหลักในช่วงดำเนินการ

การประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อมจัดเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพ ซึ่งจะสะท้อนผลกระทบที่สำคัญที่คาดว่าจะเกิดในทุกภาคส่วนของการพัฒนา และจัดเป็นหลักการพื้นฐานที่สามารถประยุกต์ในทุกสภาพแวดล้อม

ความสนใจหลักของบทความนี้มุ่งสู่การประเมินสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนาหรือมีการพัฒนาน้อย (Less developed countries : LDCs) ในปัญหาหลัก ๆ เช่น การเสื่อมสภาพของพื้นดิน การสูญเสียของทรัพยากรป่าไม้ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การได้มาซึ่งน้ำเพื่อการบริโภค มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ ปัญหาชุมชนเมือง ที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดของเสีย เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ปัญหาการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนามีความคล้ายคลึงกัน แต่การจัดการอาทิ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องและการบังคับใช้งบประมาณ ระบบและกลไกการบริหารงาน ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ความพร้อมขององค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ยังมีข้อจำกัด ซึ่งต้องการการสนับสนุนในภาพรวมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึก

คำสำคัญ: การประเมิน การจัดการ สิ่งแวดล้อม ประเทศกำลังพัฒนาหรือมีการพัฒนาน้อย การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์

แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดเรื่อง “การพัฒนา” ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องเสมอมา และความจริงที่ตามการพัฒนา มาคิด ๆ คือ จำนวนของทรัพยากรธรรมชาติของโลกทุกประเภทหมดเปลืองไปเป็นจำนวนมากความจริง หนึ่งในที่นี้ไม่พ้น คือระดับการพัฒนาแปรผันตามจำนวนทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ กล่าวคือ ประเทศที่มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มาก จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเป็นลำดับ บนถนนของการพัฒนา มาตราวัดเกี่ยวกับความร่ำรวยและ ความยากจน ใช้ตัวเลขการเจริญเติบโตของ ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ รายได้ต่อหัว โดยเปรียบเทียบกับประเทศที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เป็นต้น แต่เนื่องจากอัตราเร่ง ของวิทยาการด้านเทคโนโลยี บวกปัจจัยเสริมที่แตกต่างกัน ทำให้ช่องว่างระหว่าง “ความร่ำรวย” และ “ความยากจน” ยิ่งปรากฏชัดเจน การเปรียบเทียบ การพัฒนา ในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ประเทศบางส่วน ถูกนิยามในเรื่องความคืบหน้าพัฒนา เพราะมีตัวเลขรายได้ต่อหัวกำหนดเป็นค่าแสดงกลุ่มรายได้สูงต่ำ ซึ่งมีความนัยคล้ายว่าประชาชนในชาติ มีสภาพความเป็นอยู่ดีด้อยตามกลุ่มรายได้ที่สำรวจได้ ภาพลักษณ์ดังกล่าวทำให้ประเทศเหล่านั้นจำเป็นต้องมีพันธกิจคือการต่อสู้กับความคืบหน้า และวิ่งไปสู่ “ความเท่าเทียม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550)

ตารางที่ 1 กลุ่มของประเทศที่มีรายได้ต่อหัวตามระดับการประเมินของธนาคารโลก

(ดัดแปลงข้อมูลจาก Lee and George, 2005)

กลุ่มรายได้	รายได้ต่อหัว (ดอลลาร์สหรัฐ)	จำนวนประเทศใน กลุ่มนี้	ตัวอย่าง
สูง	> 9,386	26	สาธารณรัฐเกาหลี (ประมาณ 9700 ดอลลาร์สหรัฐ) สวีตเซอร์แลนด์ (40,630 ดอลลาร์สหรัฐ)
เหนือระดับกลาง	3,160 - 9,386	17	อัฟริกาใต้ (ประมาณ 3160 ดอลลาร์สหรัฐ) กรีซ (8,210 ดอลลาร์สหรัฐ)
ได้ระดับกลาง	766 - 3,160	41	ลิโซโท (ประมาณ 766 ดอลลาร์สหรัฐ) เวเนซุเอล่า (3,020 ดอลลาร์สหรัฐ)
ต่ำ	< 766	49	โมแซมบิก (ประมาณ 80 ดอลลาร์สหรัฐ) อาร์มาเนีย (730 ดอลลาร์สหรัฐ)

ในเรื่องนี้ ธนาคารโลก แบ่งกลุ่มประเทศตามตัวเลขแสดงรายได้ต่อหัว กล่าวคือ จากตารางที่ 1 จะเห็นว่า 90 ประเทศ ใน 133 ประเทศ หรือประมาณ 70 % มีรายได้ต่อหัวต่ำกว่า 3,160 ดอลลาร์สหรัฐ และประเทศที่ถูกยกเป็นตัวอย่างในกลุ่มรายได้ต่ำ มีรายได้ต่อหัวต่ำกว่า 1%ของประเทศที่อยู่ในกลุ่ม รายได้ต่อหัวสูง กล่าวกันว่า ส่วนต่างของรายได้ เป็นตัวแปรหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนา พร้อม ๆ กับศัพท์ว่า “การพัฒนา” มีคำศัพท์อื่นเกิดขึ้นมาอย่างมาก เช่น โลกาภิวัตน์ โลกไร้พรมแดน เป็นต้น ซึ่งศัพท์เหล่านั้นฉายให้เห็นว่าโลกทั้งใบเชื่อมต่อกัน

กันและกัน มีลักษณะทางกายภาพ ที่ไม่ อาจแบ่งแยกออกเป็นประเทศโดด ๆ ทุกประเทศต่างเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา ต่างมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมร่วมไปกับการพัฒนา โดยมีเทคโนโลยีเป็นฐาน หากมองแค่เพียงว่าการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลง ต้องยอมรับว่าผู้คนในโลกรีบเร่งเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ไม่อยากหยุดพัก ในมุมมองวัตถุนิยม มีการบัญญัติการไปสู่มาตรฐานต่าง ๆ เพื่อสนองประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก อาทิ การใช้เครื่องมือการสื่อสาร ดังจะเห็นได้จากตัวเลขเกี่ยวกับการบริโภคมือถือ ซึ่งแถลงโดย สภาซีเอ็มไอ กลุ่มการค้าด้านการทำตลาด (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ , 16-18 สิงหาคม 2550) ระบุว่า ในประเทศกำลังพัฒนามีแนวโน้มต้องการเครื่องโทรศัพท์มือถือมากกว่าในสหรัฐอเมริกา หรือยุโรปตะวันตก โดยในฟิลิปปินส์และอินเดียมีมากถึง 40% และในตุรกี 36% เทียบกับสหรัฐอเมริกาที่มีเพียง 16% และเพิ่มเติมความคิดเห็นว่า ประเทศที่กำลังพัฒนาหรือค่อนข้างยากจน มักขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานการสื่อสาร จากข้อมูล นี้ เห็นได้ว่าปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้นจากความต้องการพื้นฐาน จากปัจจัยที่คุ้นเคย อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค อีกทั้งกล่าวเทียบเคียงว่าขาดปัจจัยที่เพิ่มขึ้นนี้ แล้วอาจทำให้เกิดความ ยุ่งยากลำบากในการดำเนินชีวิต เป็นอันมาก สามารถกล่าวได้ว่า เมื่อมนุษย์กำหนดการดำเนินชีวิตด้วยการเพิ่มวัตถุ และเพิ่มความต้องการ ในรูปแบบต่าง ๆ แปลว่าปริมาณพลังงานต้องถูกใช้เพิ่มขึ้น จากความต้องการในระดับพื้นฐานเป็นลำดับ

การประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Assessment: EA)

การประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Assessment : EA) คือ เครื่องมือเชิงนโยบายชนิดหนึ่ง ที่ถูกใช้อย่างกว้างขวางในการลดภาพเชิงลบด้าน การจัดการ สิ่งแวดล้อม ในทุก ๆ กิจกรรมการพัฒนาที่ต้องการความยั่งยืน ซึ่งการประเมิน การจัดการ สิ่งแวดล้อมนี้จะครอบคลุมทั้งการพัฒนาโครงการเดี่ยว ที่รู้จักกันในชื่อการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) และการประเมินนโยบาย แผนงานและ โปรแกรมในการพัฒนา ซึ่งมักเรียกโดยรวมว่าการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Environmental Assessment : SEA) ซึ่งสามารถกล่าวว่าการประเมินทั้งสองลักษณะนี้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ เพื่อ

- หลีกเลี่ยง ลด บรรเทา กิจกรรมหลักใด ๆ ที่จะมีผลเสียหายต่อสภาพแวดล้อมในการวางแผน และ ออกแบบโครงการ
- สร้างความเชื่อมั่นว่าได้กำหนดวิธีการจัดการอย่างเหมาะสมกับประเด็นสำคัญ ตั้งแต่ขั้นตอนการ ออกแบบ
- กำหนดวิธีการจัดการบรรเทาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมหลักในช่วงดำเนินการ

การประเมิน การจัดการ สิ่งแวดล้อมจัดเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพ ซึ่งจะสะท้อนผลกระทบ (Impact) ที่สำคัญที่คาดว่าจะเกิดในทุกภาคส่วนของการพัฒนา และจัดเป็นหลักการพื้นฐานที่สามารถประยุกต์ ในทุกสภาพแวดล้อม

ความสนใจหลักของบทความนี้มุ่งสู่การประเมิน การจัดการ สิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนาหรือมี การพัฒนาน้อย (Less developed countries : LDCs) อันได้แก่บางประเทศในกลุ่มแอฟริกา เอเชีย ตะวันออกกลาง และลาตินอเมริกา ทั้งนี้ ซาคส์ (2544: 1) กล่าวถึงที่มาของ คำว่า “ด้อยพัฒนา” ดังนี้

... อรุณรุ่งของยุคแห่งการพัฒนานั้นมีวันและเวลาที่แน่นอน ในวันที่ 20 มกราคม 1949 ประธานาธิบดี Harry S.Truman ให้สัญญาแก่บริเวณที่เป็นบ้านของผู้คนกว่าครึ่งโลกว่า “บริเวณด้อยพัฒนา” ซึ่งเป็นครั้งแรกที่คำว่า “ด้อยพัฒนา” (QED 1989, XVIII, 960) ได้รับการนำมาใช้โดยบุคคลสำคัญทางการเมืองและ ภายหลังกลายเป็นการจำแนกหมวดหมู่ ความสัมพันธ์ระดับประเทศ หลังจากที่ Truman ได้ขีดเส้น แบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่างประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ในครั้งแรกของการปราศรัยแล้ว ก็หันเหความ สนใจของผู้ฟังสู่โลกใต้ด้วยคำกล่าวต่อไปนี้

“ประการที่สี่ เราจะต้องเริ่มโครงการที่ใหม่และท้าทายเพื่อให้ความก้าวหน้าทางวิชาการและอุตสาหกรรม ได้ช่วยปรับปรุงความเจริญของบริเวณด้อยพัฒนา กว่าครึ่งหนึ่งของประชากรในโลกกำลังอาศัยอยู่ใน ความทุกข์ยาก มีอาหารกินไม่เพียงพอ เป็นเหยื่อของโรคภัย เศรษฐกิจด้าหลังและหูดินนิ่ง ความ ยากจนเป็นข้ออ่อนด้อยและเป็นภัยคุกคามผู้คนเหล่านั้นและต่อบริเวณที่เจริญมั่งคั่งด้วย เป็นครั้งแรกใน ประวัติศาสตร์ที่มนุษยชาติมีความรู้และทักษะที่จะช่วยปิดเป่าความทุกข์ทรมานของคนเหล่านั้น”

กำเนิดการประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันหลายลักษณะอักษร ที่กล่าวเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม มีทั้งที่เป็นการประกาศเจตนารมณ์ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่วนที่เป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ที่ใช้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้สร้างมลพิษใน สิ่งแวดล้อม โดยประเทศที่เข้าร่วมประชุม Earth Summit ซึ่งเป็นการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (บราซิล 2535) ได้มีประเทศที่เห็นความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อม ลงนามในเอกสารสำคัญ 5 ฉบับ อันได้แก่

1. ปฏิญญาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งริโอ (Rio Declaration on Environment and Development)
2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21)
3. คำแถลงเกี่ยวกับหลักการในเรื่องป่าไม้ (Statement of Principle on Forest)

ทั้งสามฉบับข้างต้นนี้ เป็นการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันของผู้ลงนาม ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใน การประชุมเดียวกัน มีอนุสัญญาอีก 2 ฉบับที่เป็นสัจยบัน และมีผลในการใช้เป็นก ฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่

1. กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UN Framework Convension on Climate Change)
2. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convension on Biological Diversity)

ในที่นี้ จะกล่าวเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม จากปฏิญญาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งริโอ (Rio Declaration on Environment and Development) หลักการข้อที่ 17 [Principle 17 : Environmental impact assessment, as a national instrument, shall be undertaken for proposed activities that are likely to have a significant adverse impact on the environment and are subject to a decision of a competent national authority.] กล่าวถึง หลักการในการป้องกันล่วงหน้า อันหมายถึง กำหนดให้ใช้กลไกหรือวิธีการที่จะป้องกันและป้องปรามเหตุภัย ได้แก่ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) ในกิจกรรมหรือโครงการที่มีความจำเป็นที่จะต้องทำเพื่อการพัฒนา และกิจกรรม หรือโครงการนั้น ๆ หากมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ ระบุว่าประเทศนั้น ๆ ต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะมีการอนุญาตให้ดำเนินการ ทั้งนี้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจำต้องหามาตรการในการติดตาม ตรวจสอบ อย่างต่อเนื่อง และต้องมีมาตรการในการหยุด ลด ผลกระทบนั้น ทั้งในขณะดำเนินการ และหลังดำเนินการ และเนื้อหาของแผนปฏิบัติการ 21 ส่วนที่ 2 ที่กล่าวถึงการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร ล้วนสนับสนุนแนวทางป้องกันโดยการดำเนินการประเมินผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่า ทั้งข้อตกลงในส่วนที่มีผลบังคับใช้ และส่วนที่ไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ต่างก็มุ่งสู่การปกป้อง และป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น อีกทั้งเป็นเรื่องน่ายินดีว่าในประเทศไทยมีการขานรับเรื่อง การดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มแข็ง โดย หน่วยงานของ รัฐบาลฯ ประกาศว่าไทยมี “พันธกรณีต่อประชาคมโลก” ตามเอกสารข้างต้นที่ได้ลงนามไป และมีผลงาน ในบทบาทการเป็นผู้นำในด้านการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากอุตสาหกรรม ดังตัวอย่าง การประกาศยกย่องว่าประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ประเทศแรกที่เริ่มโครงการลดการใช้สารทำลายชั้นโอโซนในเครื่องทำความเย็น (Gore, Speech on US-Japan Global Partnership for Environment, March 24, 1997 อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม , 2540) ดังจะเห็นวิวัฒนาการของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของไทย เป็นลำดับ ดังนี้

ปีพ.ศ.	รายละเอียด
2518	ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับแรก
2521	พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่สอง
2522	พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่สาม
...	...
2535	พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน

ทั้งนี้ ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน กำหนดให้การพัฒนาโครงการพัฒนาใดๆ ก็ตามที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment, EIA Report) เสนอให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิจารณาก่อนการดำเนินการก่อสร้างโครงการ ซึ่งทาง สผ. จะแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ และตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาพิจารณารายงาน (จำลอง โพธิ์บุญ, 2547)

Lee and George (2005: 3) ได้บันทึกว่าโครงการในลักษณะการประเมิน การจัดการ สิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นเมื่อกลางปี 2523 (1980) และประเทศทั้งหมดที่อยู่ในกลุ่มรายได้ต่อหัวสูง ต่างใช้หลักการด้านการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในโครงการต่าง ๆ ของตน อีกทั้งหลักการดังกล่าวได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วไปในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่อหัวระดับกลางถึงต่ำ และเสริมว่า องค์การนาชาติส่วนใหญ่ รวมถึงองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือรัฐบาล อาทิ หน่วยงานพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development : USAID) ฝ่ายพัฒนาระหว่างประเทศ (Department for International Development : DFID) แห่งองค์การสหประชาชาติ ได้ดำเนินกิจกรรมการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ในทุกโครงการด้านการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการพัฒนา อย่างไรก็ตาม 10 ปีต่อมา การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ หรือ SEA ก็เกิดขึ้นและขยายผลอย่างรวดเร็วไปในทุกประเทศทั่วโลก

ขั้นตอนในกระบวนการประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม

เมื่อมองวงจรการวางแผนโครงการ จะพบว่าระยะของการเกิดกิจกรรมการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ มักจะเกิดก่อน การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งที่มีความใกล้เคียงกันคือกิจกรรม ภายใน การประเมินทั้งสอง ซึ่งจะประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้คือ (Lee and George, 2005)

กิจกรรม	รายละเอียดโดยสังเขป
กลั่นกรองโครงการ	พิจารณาชี้ขาดว่ากิจกรรมใดที่น่าจะสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และส่งให้เกิดการประเมินผลกระทบ
สร้างทางเลือก	ทบทวนเพื่อสร้างทางเลือกให้แก่กิจกรรม ในส่วนนี้หากนำการประเมินในลักษณะ INPUT=OUTPUT+WASTE มาร่วมพิจารณา จะสามารถตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่มี WASTE ต่ำสุด (สมพจน์ วรรณนุช, 2551)
ลักษณะการกระทำในกิจกรรมระบุสถานะสิ่งแวดล้อม	ทำแบบพยากรณ์ผลสะท้อนกลับ (feedback) ของแต่ละกิจกรรมอธิบายถึงสถานะปัจจุบัน และสถานะอนาคต(หลังจากดำเนินโครงการ) ของสภาพแวดล้อมที่ดูเหมือนจะได้รับผลกระทบ
กำหนดขอบเขตและผลกระทบ	ระบุชนิดของผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่จะต้องลงทุนทำการประเมิน

กิจกรรม	รายละเอียดโดยสังเขป
พยากรณ์ขนาดและระดับของผลกระทบ	กำหนดขนาด(เชิงปริมาณ)ของสิ่งแวดล้อมที่น่าจะมีผลกระทบ และประเมินระดับความสำคัญที่เกิดขึ้น
กำหนดมาตรการลดผลกระทบ	กำหนดการกำจัด หรือลดผลกระทบที่มีระดับความสำคัญสูงออกจากแต่ละขั้นตอน หรือวิธีการชดเชยผลกระทบเหล่านั้น
เตรียมเอกสารที่จะใช้ในการประเมิน	เอกสารการประเมินที่แสดงข้อเท็จจริงที่ชัดเจน แสดงส่วนการตัดสินใจ และลายมือชื่อเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)
ทบทวน	ประเมินข้อความในเอกสารว่ามีข้อมูลเพียงพอต่อการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)
สร้างการตัดสินใจ	ใช้เอกสารการประเมินและข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่ในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเรื่องดังกล่าวจะมีเงื่อนไขหรือไม่
สอดคล้องในขณะดำเนินการ	ตรวจสอบกิจกรรมที่ดำเนินการตามที่ระบุได้เงื่อนไขสภาพแวดล้อม ทั้งในสภาพปกติ และสภาพที่ต่างจากปกติ

ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย และสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนา

สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะเกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่เรื่อง

- สุขภาพ นับแต่แรกคลอด ทารกควรมีน้ำหนักตามกำหนด ได้รับวัคซีนตามวัย ยามเจ็บป่วย คนควรได้รับยารักษาโรค ตลอดจนมีความรู้ในการใช้ยา
- การศึกษา ผู้อยู่ในวัยเรียนต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับ ประชากรควรต้องอ่านออก/เขียนได้ ได้รับความรู้ข่าวสารตามควร
- ความสุขในครอบครัว มีจำนวนบุตรอย่างเหมาะสม มีที่พักอาศัย ปลอดภัย มีน้ำสะอาดดื่มและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค จัดบ้านเรือน/บริเวณถูกสุขลักษณะ ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ มีความรู้ในการป้องกันอุบัติเหตุ
- การประกอบอาชีพ คนในวัยทำงานมีอาชีพและรายได้ที่พอเพียง มีการเก็บออมเงิน
- คุณภาพชีวิต ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดชีวิตของตนเอง และชุมชน
- คุณธรรม การเข้าถึงศาสนา ไม่คิดหรือเสพยา ร่วมกิจกรรมตามประเพณีนิยม คนชราได้รับการดูแล
- ด้านสิ่งแวดล้อม ประชาชนมีจิตสำนึก และร่วมกันอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (ปรับจากข้อมูลเครื่องชีวิต จปฐ. ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544))

ปัจจัยข้างต้นล้วนขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ซึ่งมนุษย์มีความต้องการ เรื่องข้างต้น มากกว่าสัตว์ประเภทอื่น มนุษย์จึงอาจเป็นสัตว์ประเภทเดียวที่ใช้สิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเปลืองและไม่เห็นคุณค่า จนก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ซึ่งต้องรวมมนุษย์ด้วย ทำให้ชีวิตของมนุษย์เองต้องเผชิญอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมลง ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรและการพัฒนาประเทศตามกระแสหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง การค้าและการบริการ ล้วนทำให้เกิดความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับความรู้ในการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมีการกระทำทั้งที่รู้หรือขาดความรู้ ทำให้สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในโลกล้วนที่กำลังพัฒนาเป็นไปในสภาพที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดลดน้อยลง อีกทั้งที่มีอยู่ก็อยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม ต้องการการเฝ้าระวัง ดูแลรักษา จนเป็นสาเหตุแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ เกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรง มีผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน การจราจรติดขัด มีมลพิษทั้งในดิน ในน้ำ อากาศ เป็นต้น โดยอาจสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้อง (สำหรับข้อมูลประกอบคำอธิบาย ใช้ตัวเลขของประเทศไทยเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน) ได้ดังนี้

1. การเสื่อมสภาพของพื้นดิน

เนื่องจากความรีบเร่งในการพัฒนา มนุษย์ใช้ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินอย่างไม่ถูกต้อง ตัวอย่างของประเด็นปัญหานี้ในประเทศไทย

- ร้อยละ 9 ของพื้นที่ทั้งหมดขาดการบำรุงรักษา ร้อยละ 42 ของพื้นที่ประเทศ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและที่ดินอันเนื่องมาจากการชะล้างพังทลายของดิน นั้นหมายความว่า พื้นที่ดินมากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศประสบกับปัญหาการใช้อย่างไม่เหมาะสม
- มีตะกอนถูกชะล้างลงสู่แหล่งน้ำประมาณปีละ 27 ล้านตัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของสัตว์น้ำในดิน รวมทั้งการแพร่กระจายของดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ประมาณ 18 ล้านไร่ และยังมีพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการแพร่กระจายของดินเค็มอีกประมาณ 19 ล้านไร่

2. การสูญเสียของทรัพยากรป่าไม้

เนื่องจากป่าไม้มีความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยา สามารถช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ เป็นต้นน้ำลำธาร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า อีกทั้งยังมีความสำคัญด้านเศรษฐกิจ ด้วยมนุษย์สามารถใช้ผลผลิตจากป่าไม้ได้อย่างมาก นอกจากนั้นป่าไม้ยังสามารถใช้ในด้านนันทนาการ เป็นแหล่งพักผ่อน เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ ดังนั้นการสูญเสียของทรัพยากรป่าไม้จึงมีผลโดยตรงและโดยอ้อมแก่สิ่งแวดล้อมอย่างมาก ตัวอย่างของประเด็นปัญหานี้ในประเทศไทย

- ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ ร้อยละ 53 ของพื้นที่ประเทศ และในปี พ.ศ. 2541 ลดลงมาเหลือร้อยละ 25 ของพื้นที่ของประเทศ นั้นหมายความว่า ในช่วงเวลา 30 กว่าปี ที่ผ่านมานี้ พื้นที่ป่าไม้ของไทยหายไปครึ่งหนึ่งของประเทศ

3. การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยให้โลกใบนี้มีสภาพความเป็นอยู่ที่สมดุล โดยเฉพาะมนุษย์ ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งมีชีวิตด้วยกันเพื่อการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ จึงต้องใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในทุกด้านและใช้มากกว่าสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นๆ ด้วย เพราะนอกจากจะใช้ประโยชน์ด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัยเพื่อความอยู่รอดแล้ว ยังใช้ในการอำนวยความสะดวก สบาย ความบันเทิงและอื่นๆ อย่างหาขอบเขตมิได้ ดังนั้น โอกาสที่มนุษย์จะทำลายความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างรวดเร็ว จึงไม่ใช่เรื่องที่ผิดปกติแต่อย่างใด ตัวอย่างของประเด็นปัญหานี้ในประเทศไทย

- ประเทศไทยยังคงสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ อันได้แก่ ความหลากหลายในด้านระบบนิเวศชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน จากการทำลายและเปลี่ยนแปลงสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยอันได้แก่ ระบบนิเวศป่าไม้ และระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งรวมถึงป่าชายเลน ชายฝั่ง ปะการัง การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ที่มากเกินไปที่เกิดมลพิษ และการนำเข้า พืชและสัตว์ต่างถิ่นอย่างไม่เหมาะสมทำให้ปัญหานี้มีแนวโน้มที่รุนแรงขึ้น

4. การได้มาซึ่งน้ำเพื่อการบริโภค มลพิษจากน้ำ

น้ำเป็นแหล่งกำเนิดชีวิตของสัตว์และพืช คนเรามีชีวิตอยู่โดยขาดน้ำได้ไม่เกิน 3 วัน และน้ำยังมีความจำเป็นทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นความสำคัญของน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค จึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตโดยตรง และอาจมีผลต่อสิ่งไม่มีชีวิตบางประเภทในทางอ้อม ปัญหา ปริมาณน้ำแล้ง ปัญหาปริมาณน้ำท่วม และปัญหาน้ำเสีย เป็นปัญหาที่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากมาย ตัวอย่างของประเด็นปัญหานี้ในประเทศไทย

- ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ระหว่างปี พ.ศ. 2523-2542 ปริมาณน้ำฝนของไทยลดลงร้อยละ 2 โดยมีแนวโน้มการลดลงตามภาค ตามลำดับ ดังนี้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ฝั่งตะวันตกตามลำดับ ในขณะที่ภาคกลางและภาคใต้ฝั่งตะวันออกปริมาณน้ำฝนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น
- ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี
- ขาดกติกาหรือกลไกในการจัดสรรน้ำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม
- มีการใช้น้ำบาดาลเกินสมดุลธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดการทรุดตัวของแผ่นดินและการรुकล้ำของน้ำเค็มในชั้นน้ำบาดาลมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น

5. การเสื่อมสภาพของทะเล พื้นที่ชายฝั่ง

พื้นที่ชายฝั่งทะเล จะประกอบด้วยป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญให้แก่สัตว์น้ำหลายประเภทที่อาศัยอยู่ในหาดเลน เช่น หอยแครง หอยเสียบ หอยลาย และปลากระบอก เป็นต้น และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำในขณะที่เป็นตัวอ่อนด้วย การเสื่อมสภาพของพื้นที่ส่วนนี้จะทำให้แหล่งผลิตอาหารทางน้ำ และระบบนิเวศบางส่วนถูกทำลาย ตัวอย่างของประเด็นปัญหานี้ในประเทศไทย

- เพียงเวลา 35 ปี จากปี 2504 – 2539 พื้นที่ป่าชายเลนของไทย หายไป 1.2 ล้านไร่ หรือร้อยละ 2.8 ต่อปี เนื่องจากการบุกรุกและเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยเฉพาะการทำนากุ้ง การถมทะเล การทำนาเกลือ การขยายตัวของชุมชน และการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น
- การทำการประมงโดยไม่เลือกฤดูกาล
- สภาพแวดล้อมของแหล่งน้ำที่เสื่อมโทรมลง ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ

6. มลพิษทางอากาศ

สิ่งที่มากับการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ โรงงานอุตสาหกรรม และการคมนาคม ซึ่งการเกิดฝุ่นละอองจากการก่อสร้างและยานพาหนะ โดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่ ๆ นั้นเป็นเรื่องธรรมดา แต่สิ่งที่ตามมาคือมลพิษต่าง ๆ อาทิ ฝุ่นละออง ก๊าซโอโซน ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ เป็นต้น ตัวอย่างของประเด็นปัญหานี้ในประเทศไทย

- กรุงเทพมหานครและเชียงใหม่ มีปริมาณฝุ่นละออง เกินค่ามาตรฐาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการก่อสร้างและการขนส่ง
- ปริมาณความเข้มข้นของก๊าซโอโซนมีแนวโน้มสูงขึ้น
- สำหรับเขตอุตสาหกรรม พบปัญหาเฉพาะพื้นที่ ได้แก่ ปัญหาก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ จากโรงไฟฟ้า และสารอินทรีย์ระเหย (Volatile Organic Compounds - VOCs) จากอุตสาหกรรมหลายประเภท
- แหล่งชุมชนที่พักอาศัยบริเวณริมถนนสายหลักในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ยังคงประสบปัญหาเสียงรบกวนอันเนื่องมาจากการจราจร

7. ปัญหามลพิษในเมืองที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดของเสีย

การขยายตัวของชุมชนเมือง ทำให้เกิดความแออัดในการอยู่อาศัย และการทำมาหากิน ปัญหาที่พบกันในสภาพแบบนี้ มีปัญหาหลักคือเรื่องการจัดของเสีย ได้แก่ ขยะมูลฝอย มลพิษจากสารอันตราย มลพิษจากของเสียอันตราย เป็นต้น ตัวอย่างของประเด็นปัญหานี้ในประเทศไทย

- ในปี พ.ศ. 2543 ปริมาณขยะที่เกิดจากชุมชนทั่วประเทศมีประมาณ 38,000 ตันต่อวัน โดยเป็นขยะที่เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ประมาณร้อยละ 24 23 ในเขตเมืองประมาณร้อยละ 31 24 และในเขตชนบทประมาณร้อยละ 45 25 แม้การจัดเก็บขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพมาก แต่การจัดขยะยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และสถานที่กำจัด ทำให้ขยะบางส่วนในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นวัสดุที่ย่อยสลายได้ยาก และมีวัตถุอันตรายในปริมาณที่มากขึ้น

- ปี พ.ศ. 2543 มีปริมาณการใช้สารเคมี 18 ล้านตัน และมีอุบัติเหตุทางเคมีบ่อยครั้ง มีผู้ป่วยจากการได้รับพิษจากสารอันตราย เพิ่มขึ้นจากปี 2542 ถึง 3 เท่า
- การใช้สารเคมีที่ผ่านมาขาดการควบคุมที่ดี ทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง และการใช้สารเคมีในปริมาณมากอย่างขาดความระมัดระวัง (ด้านเกษตรกรรม) ก่อให้เกิดสารตกค้างในผลิตภัณฑ์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภคและเสียความสมดุลของระบบนิเวศ
- มลพิษจากของเสียอันตราย การกำจัดของเสียอันตรายโดยเฉพาะประเภทตะกอนและของแข็งที่มีโลหะหนัก กรดและด่างที่มีโลหะหนักปนเปื้อน กากน้ำมัน ฯลฯ เป็นปัญหาสำคัญของประเทศ เนื่องจากจำนวนสถานที่รับกำจัดของเสียอันตรายไม่เพียงพอ เมื่อสภาพการกำจัดของเสียเป็นปัญหาของคนเมือง และการกำจัดยังทำได้ไม่ดี ปัญหาการลักลอบทิ้งขยะของเสียมีพิษ ของเสียอันตราย จึงมักมีให้เห็น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความยึดถือในการกำจัด การแก้ปัญหาต่อเนื่อง และผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างชัดเจน

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและภาวะมลพิษที่ทวีความรุนแรง แต่การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเองกลับมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องและการบังคับใช้งบประมาณ ระบบและกลไกการบริหารงานที่เหมาะสม ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน รวมทั้งความพร้อมขององค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึกของประชาชนยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร ทำให้การจัดการในภาพรวมยังไม่เป็นระบบ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ เกิดกับประเทศส่วนใหญ่ที่กำลังพัฒนา

สำหรับสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนา โดยรวมองค์การสิ่งแวดล้อมโลก (1997) ได้พยายามที่จะระบุสภาพของใช้กฎหมายการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แนวโน้มของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ภูมิภาคทั่วโลก โดยข้อมูลมาจาก เจ้าของภูมิภาคนั้นๆ โดยตรง ซึ่งสามารถระบุ ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นแรงกดดัน จำแนกตามภูมิภาค (Lee and George, 2005: 23) แสดงไว้ตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แนวโน้มสภาพสิ่งแวดล้อม และประเด็นที่ต้องถ่วงรอนโครงการ

(แหล่งข้อมูล : Lee and George, 2005: 23 - 30)

	การใช้ กฎหมาย EIA	การ เสื่อมสภาพ ของพื้นดิน		การสูญเสีย ของ ทรัพยากรป่า ไม้		การสูญเสีย ความ หลากหลาย ทางชีวภาพ		การได้มาซึ่ง น้ำเพื่อการ บริโภค มลพิษจากน้ำ		การ เสื่อมสภาพ ของทะเล พื้นที่ชายฝั่ง		มลพิษทาง อากาศ		ปัญหาชุมชน เมืองที่เกี่ยวข้อง กับการบำบัด ของเสีย	
		✓	■	✓	■	✓	■	✓	■	✓	■	✓	■	✓	■
แอฟริกาใต้ กลุ่มชาฮาราน	> 80%	✓	■	✓	■	✓		✓	■						
เอเชียแปซิฟิก	55%	✓	■	✓	■	✓	■	✓	■	✓	■	✓	■	✓	■
เอเชียตะวันตก	N/A	✓	■	✓		✓		✓	■	✓	■			✓	■
ลาตินอเมริกาและ คาริบเบียน	~ 65%	✓	■	✓	■	✓		✓		✓		✓	■	✓	■
ยุโรป และกลุ่ม ประเทศเครือรัฐ เอกราช	> 90%					✓	■		■	✓	■		■		■
อเมริกาเหนือ	N/A								■				■		■
✓ : มีแนวโน้มของสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย															
■ : ประเด็นสิ่งแวดล้อมอยู่ในขั้นวิกฤติ															

จากตารางที่ 2 กล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่มีการใช้กฎหมายการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมีปัญหา
ด้านการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ยกเว้นประเทศในกลุ่มอเมริกาเหนือ

ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่พบมากกว่าอยู่ในขั้นวิกฤติ ได้แก่ การได้มาซึ่งน้ำเพื่อการบริโภคและปัญหามลพิษ
ทางน้ำ และปัญหาชุมชนเมืองที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดของเสีย

แอฟริกาใต้กลุ่มชาฮารานไม่ปรากฏปัญหาการเสื่อมสภาพของทะเล พื้นที่ชายฝั่ง และปัญหาชุมชน
เมืองที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดของเสีย

กลุ่มประเทศแอฟริกาใต้กลุ่มชาฮาราน และเอเชียตะวันตก ไม่ปรากฏข้อมูลปัญหามลพิษทางอากาศ
ประเทศในกลุ่มยุโรป และกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช รวมอเมริกาเหนือ ไม่ปรากฏปัญหาด้านการ
เสื่อมสภาพของพื้นดินและการสูญเสียของทรัพยากรป่าไม้

เอเชียแปซิฟิก และลาตินอเมริกาและคาริบเบียนประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มถูกทำลายทุก
ด้าน และไม่มีภูมิภาคใดเลยในข้อมูลข้างต้นที่ไม่พบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย

ภาพรวมการประเมินสิ่งแวดล้อม

จากตัวเลขของธนาคารโลก มากกว่าหนึ่งร้อยประเทศที่มีรายได้ประชาชาติในระดับต่ำถึงกลาง อาศัยอยู่บน 76% ของพื้นที่โลก และคิดเป็นจำนวนประชากร 93 % ของประชากรทั้งหมด เป็นที่แน่นอนว่าประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้จำเป็นต้องพึ่งพาประเทศพัฒนาแล้วในด้านเงินทุน และแทบทุกโครงการช่วยเหลือในปัจจุบัน (Lee and George, 2005: 3) ต่างเน้นแนวทางการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Guidelines) ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างนโยบายการให้ทุนสนับสนุนของธนาคารแห่งญี่ปุ่นเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศ หรือ เจบิก (Japan Bank for International Cooperation) ซึ่งเป็นธนาคารที่ให้เงินทุนขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก เป็นหน่วยงานสนับสนุนความร่วมมือ ในการพัฒนาต่างประเทศของญี่ปุ่นในรูปของความช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนาผ่านเงินช่วยเหลือ และเงินกู้แก่โครงการพัฒนาต่างๆ ในแนวทางการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมส่วน ของคำนำ (JBIC Environmental Guidelines อ้างถึงใน searin, ม.ป.ป.) ว่า

... เป็นนโยบายของเจบิกในการให้การสนับสนุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และโครงการซึ่งปกป้องทรัพยากรโลก อาทิ โครงการเพื่อลดการแพร่ก๊าซเรือนกระจก และเจบิกมีนโยบายที่จะเข้าร่วมอย่างแข็งขันในการสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาให้เกิดความตระหนักในมิติทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ...

ทั้งนี้ นโยบายของเจบิกที่ให้ความสำคัญต่อประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย อีกต้องมีกระบวนการที่โปร่งใสและมีความรับผิดชอบ โดยการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมมีความเข้มงวดและมีความสำคัญเท่าเทียมกันกับด้านการเงิน เศรษฐกิจ และด้านเทคนิค ในการพิจารณาด้านนโยบายสิ่งแวดล้อม ข้อมูลในการพิจารณาต้องมาจากทุกฝ่าย ได้แก่ เจ้าของโครงการ ความคิดเห็นจากผู้ได้รับผลกระทบ และองค์กรพัฒนาเอกชน กำหนดหลักการพื้นฐานว่าผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการต้องได้รับการพิจารณาตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นโครงการ และภายในเนื้อหาโครงการ ต้องมีการศึกษาทางเลือกอื่นๆ การป้องกัน และการลดผลกระทบ ผนวกไว้

เมื่อเป็นเช่นนี้ เจบิกเอง ก็หวังว่า การกำหนดนโยบายลักษณะนี้ จะทำให้ชุมชนใช้นโยบายนี้เป็นเครื่องมือที่จะปกป้องสิ่งแวดล้อม สังคม และวิถีชีวิต จากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่สนับสนุนโดย เจบิก หรืออาจได้รับการสนับสนุนจากเจบิก

เมื่อแนวนโยบายของหน่วยงานให้ทุนสนับสนุนเป็นไปในแนวนี้นักวิชาการจึงให้ความสนใจกระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนาหนึ่งร้อยกว่าประเทศ ซึ่งหากหาข้อเท็จจริงได้ จริงจะเป็นหลักการที่สำคัญในการป้องกันสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ 3 ใน 4 ของโลก

ทั้งนี้ Wood เสนอไว้ใน การสัมมนาเกี่ยวกับทิศทางใหม่ในการประเมินผลกระทบสำหรับการพัฒนา (Wood, 2003: 5-8) เกี่ยวกับเงื่อนไขการวัดผลกระทบการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานของกระบวนการ อันได้แก่ การคัดกรองโครงการ สร้างทางเลือก ลักษณะการกระทำในกิจกรรม ระบุสถานะสิ่งแวดล้อม กำหนดขอบเขตและผลกระทบ พยากรณ์ขนาดและระดับของผลกระทบ กำหนดมาตรการลด

ผลกระทบ เตรียมเอกสารที่จะใช้ในการประเมิน ทบทวน ให้คำปรึกษา และสร้างส่วนร่วมในชุมชน สร้างการตัดสินใจ สอดคล้องในขณะดำเนินการ โดย Wood ระบุว่า ข้อมูลเบื้องต้นมาจากเอกสาร ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และ วิธีการ (Methodology) หลักในการจัดเก็บข้อมูลที่น่ามาเสนอในเอกสารงานวิจัยของคุณคือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ซึ่งได้ภาพสรุปของประสิทธิภาพของระบบ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนาออกมามีดังนี้ คือ แบบการประเมิน ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มที่ศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 14 ข้อ Wood ได้วางเกณฑ์ และได้ผลการประเมินว่า ไม่เป็นตามเกณฑ์จำนวน 11 ข้อ และเป็นไปตามเกณฑ์เพียงบางส่วน 3 ข้อ ซึ่ง Wood ระบุว่า การที่ผลการประเมินระบบการประเมิน ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ไม่ผ่านเกณฑ์ในระดับนัยสำคัญของการยอมรับได้ นั้นอาจแปลว่า ไม่ใช่การไม่ผ่าน เกณฑ์เฉพาะระเบียบวิธีการดำเนินการ แต่รวมถึงไม่ผ่านเจตนารมณ์ในการส่งมอบต่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคตด้วย

ในขณะที่ Wood กล่าวถึง “เจตนารมณ์ในการส่งมอบต่อความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคตของประเทศใน โลกกำลังพัฒนาไม่ผ่านเกณฑ์ประเมิน” มีรายงานข่าวเกี่ยวกับการจัดอันดับประเทศที่มีจิตสำนึกสูงสุด (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2321 11 - 14 พ.ค. 2551) ความว่า

... ผลสำรวจของเนชั่นแนล จีโอกราฟิก โซไซตี้ (เอ็นจีซี) ซึ่งประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาให้ความสำคัญในการรักษาสิ่งแวดล้อมมากกว่าชาติตะวันตกโดยใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และใช้พลังงานอย่างประหยัด เผยประเทศพัฒนาแล้วในยุโรปยังมีสำนึกสูงกว่าสหรัฐฯ ที่ติดอันดับท้ายสุดในตาราง ...

ทั้งนี้รายงานข่าวดังกล่าว ระบุวิธีการจัดเก็บว่า ข้อมูลว่ากระทำโดยการเก็บข้อมูลจาก

... แบบสอบถามทางอินเทอร์เน็ตไปยังผู้บริโภคใน 14 ประเทศ ซึ่งคิดเป็นจำนวนประชากรกว่าครึ่งหนึ่งของโลก และเป็นผู้ใช้พลังงานประมาณ 75% ของปริมาณการใช้พลังงานทั้งหมดในโลก โดยให้คะแนนจากดัชนีหลัก 4 ประการได้แก่ ขนาดบ้านที่อยู่อาศัย วิธีการเดินทาง การบริโภคอาหาร และสินค้าของประชาชนในประเทศที่ทำการสำรวจ

ประเทศบราซิล และอินเดีย ได้คะแนนการใช้ชีวิตที่เอื้อต่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมสูงสุดเท่ากันที่ 60 คะแนน ตามมาด้วยประเทศจีน (56.1) เม็กซิโก (54.3) ฮังการี (53.2) รัสเซีย (52.4) สหราชอาณาจักร เยอรมนี และออสเตรเลีย มีคะแนนเท่ากันที่ 50.2 สเปน (50) ญี่ปุ่น (49.1) ฝรั่งเศส (48.7) แคนาดา (48.5) และสหรัฐอเมริการั้งท้ายด้วยคะแนน 44.9 ...

เนื่องจากการสำรวจในวงที่จำกัด และอาจมีปัจจัยอื่น ๆ เช่นภาวะทางเศรษฐกิจ ภาวะสังคม สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนด ทำให้ไม่อาจสรุปได้ชัดเจนว่าการบริโภคของผู้ให้ข้อมูลอยู่ในภาวะเป็นตัวแทนได้ในระดับใด แต่ อาจแปลได้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของโลกต่างตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ชีวิตที่เอื้อต่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ซึ่งน่าที่จะเป็นแนวโน้มที่ดีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

แม้สถิติที่นักวิชาการได้รวบรวมไว้ สามารถกล่าวได้ว่า การทำกิจกรรม การประเมินผลกระทบ สิ่งแวดล้อม ในประเทศกำลังพัฒนา ยังขาดแคลนงานที่อยู่ในระดับการประเมิน ระดับ ดี หรือ ดีมาก Ibrahim (1992), Rout (1993), Mwalyosi (1997) อ้างไว้ใน Lee and George (2005: 139) แต่อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่นักวิจัยต่างพบว่า มีความเหมือนกันในการประเมินการทำกิจกรรมการประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม ของประเทศต่าง ๆ กล่าวได้กว้าง ๆ สองประการคือ การประเมินส่วนใหญ่พบว่าไม่อยู่ในเกณฑ์ที่พอใจ โดยเฉพาะ ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน (Wood, 2003: 7) และประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหา ในทุกประเทศจะมีลักษณะ ใกล้เคียงกันตามปรากฏในตารางที่ 2

ซึ่งความเหมือนในสองด้านนี้ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าน่าจะเป็นจุดด้อยที่เหมือนกันนี้มาเป็น โอกาส ซึ่งน่าจะ เป็นผลดีต่อการพัฒนากิจกรรมการประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ

- กำหนดวิธีการในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถลดข้อขัดแย้งกับชุมชน

ตัวอย่างเช่น

เหตุ	สาธารณชนรับรู้	ข้อเสนอต่อผู้ทำการประเมินเพื่อบรรเทาเหตุ
ผู้เกี่ยวข้องไม่ พอใจเนื่อง จากพบว่า การจัดการ ผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มี นัยสำคัญ ได้รับการ จัดการอย่าง ไม่เหมาะสม	แกนนำชาวบ้านภาค ตะวันออกเฉียงเหนือให้การ นิคมอุตสาหกรรมแห่ง ประเทศไทย ระบุโครงการ ขยายการก่อสร้างโรงงาน อุตสาหกรรม ในพื้นที่นิคมฯ มาตาพุดและพื้นที่ ใกล้เคียง เนื่องจากแกนนำ ชุมชนระบุว่า “ปัจจุบันการ แก้ไขปัญหามลพิษและ ปัญหาสิ่งแวดล้อมยังแก้ไข ไม่ได้ สร้างความเดือดร้อน ต่อประชาชนและสภาพ แวดล้อมอย่างต่อเนื่อง” (ข่าวภูมิภาค 6 พฤศจิกายน 2550)	1. สื่อสารประชาสัมพันธ์ ให้เข้าใจง่าย และอย่างเข้าใจ ความรู้สึก ความจำเป็นของผู้ได้รับผลกระทบ 2. จัดอุปสรรคข้อขัดข้องต่างๆ โดย หาทางให้ได้รับคำติชม และการสนับสนุนจากผู้นำ 3. สร้างผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ในเบื้องต้นก่อน อาทิ ผลักดันให้โครงการย่อยประสบความสำเร็จเป็นประโยชน์แก่ ผู้เกี่ยวข้องให้เป็นแบบอย่างในเบื้องต้นเพื่อสร้างโอกาสให้ ได้รับความร่วมมือร่วมใจเพิ่มเติมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4. รายงานความคืบหน้าของสิ่งที่ประสบความสำเร็จแล้ว และ ขั้นตอนกำหนดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 5. รักษาผลการจัดการข้างต้นไว้ให้คงอยู่ จนกลายเป็นส่วน หนึ่งของระบบอย่างถาวร ใช้กระบวนการบริหารจัดการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2550: 3)

- จัดเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม

สำหรับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม สามารถนำ มาจัดเรียงลำดับความสำคัญตั้งแต่ขั้นต้นของการทำการ ประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อจักได้จัดลำดับของความเร่งด่วนในการจัดการก่อน-หลัง

เนื่องจากการประเมินการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึง ไม่ควรยึดว่าจะนำแนววิธีการใด วิธีการเดียวมาเป็นบรรทัดฐาน แต่ควรที่จะเชื่อมโยงและประยุกต์แนววิธี การต่าง ๆ ให้สอดคล้องตามบริบทและ เงื่อนไข เนื่องจากแต่ละกรณีสิ่งแวดล้อมจะมีเอกลักษณ์ของตนเสมอ เทคนิคที่น่าจะนำมาศึกษาเพื่อเป็นตัว ประเมินผลกระทบ อันได้แก่ โมเดลทางคณิตศาสตร์ การทดลอง แผนที่ทางกายภาพ ซึ่งเป็นหลักฐานที่เป็นรูปธรรม แต่ในบางกรณีไม่สามารถใช้เทคนิคดังกล่าวอ้างแล้วนั้น นำที่จะนำประสบการณ์เดิม และข้อคิดเห็นจากนักวิชาการ หลากสาขาเข้าร่วม โดยไม่ลืมบริบทของสังคม ณ ตำแหน่งที่โครงการจัดตั้งเป็นสำคัญ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2548) เพราะจะสามารถกล่าวได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องนั้น ๆ อย่างชัดเจนถูกต้อง ซึ่งจักเป็นกลยุทธ์ที่มุ่ง ให้เกิดผลในระดับอารมณ์ความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้อง ในลักษณะหวังเห็นผลลัพธ์คงอยู่ยั่งยืน (คู่มือการบริหารการ เปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสร้างความเป็นเลิศในการปฏิบัติราชการของหน่วยงานภาครัฐ 50: 3)

อนึ่ง สำหรับการประเมินสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย รายงานจากนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเยลและ โคลัมเบีย ร่วมกับ World Economic Forum และ Joint Research Center ของสหภาพยุโรป นำเสนอดัชนี ประสิทธิภาพ(Environment performance Index : EPI) ในการจัดการสิ่งแวดล้อม มาตั้งแต่ปี 2006 ถึงปัจจุบัน เพื่อระบุประสิทธิภาพในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศต่าง ๆ รายงานนี้ได้จัดลำดับและให้คะแนนผล การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมดจำนวน 149 ประเทศ จากข้อมูลดังกล่าว ประเทศไทยมี ลำดับดัชนี ประสิทธิภาพ = 53 และมีคะแนนดัชนีประสิทธิภาพ = 79.2 ซึ่งถือเป็นประเทศที่อยู่ลำดับล่างของกลุ่มประเทศที่ ได้คะแนนดัชนีประสิทธิภาพในระดับสูง (สูงสุดคือประเทศสวีเดน 95.5) (Yale Center for Environmental law and Policy, 2008) และจากข้อมูล นำที่จะกล่าวได้ว่า ประเทศที่มีความสำเร็จด้านเศรษฐกิจจะ มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับดี

ในเมื่อกระแสโลก ความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องไปด้วยกันตลอด อย่างมีอาจแยกจากกัน ดังนั้นในทัศนะของผู้ศึกษา การพัฒนาจะยั่งยืนได้ก็ควรอยู่บนฐานของการมีนโยบาย การบูรณาการ ในมิติต่าง ๆ บนฐานความรู้ด้วย มิฉะนั้นการพัฒนาจะ เป็นการย้ายปัญหาจากเรื่องหนึ่งมาสู่อีก เรื่องหนึ่ง และประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ต้องอยู่ในการดำเนินการดังกล่าว กล่าวคือประเทศจำต้องมี นโยบายที่รักษาสมดุลด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องเกิดจากจิตสำนึกที่ถูกต้องอย่างสมบูรณ์ของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการและผู้บริโภค จะขาด ส่วนใดส่วนหนึ่งไปมิได้ สำหรับคนไทยมีกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ถึง 2 พระองค์ได้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อ สอนงตอบต่อความยั่งยืน ได้แก่ พระพุทธองค์ พระศาสดาของพุทธศาสนาได้ประทานแนวคิดในการดำรงชีวิต เพื่อละ ลด เลิก กิเลส 3 โดยให้เดินตามมรรค 8 อันมีความถูกต้องในการดำเนินชีวิต 8 ประการ ได้แก่ ความ เข้าใจ ความใฝ่ใจ การพูดจา การกระทำ การดำรงชีพ ความพากเพียร การระลึกจำ การตั้งใจมั่น สามารถกล่าวว่าเป็นทางอันประเสริฐ เป็นข้อปฏิบัติที่มีหลักการ ไม่อ่อนแอจนถึงกับตกอยู่ใต้อำนาจความอยากแห่งใจ แต่ไม่

แข็งตึงจนถึงกับเป็นการทรมานกายให้เหือดห่างจากความสุขทางกาย เป็นทางดำเนินชีวิตสายกลาง ไม่หย่อนไม่ตึง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) , 2550) และ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของประเทศไทย ได้พระราชทานแนวคิดปรัชญาแบบเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือดำรงชีวิตในทางสายกลาง ตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาท ทรงชี้แนะให้ปัจเจกมีแนวคิดใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตัวเอง ใช้จ่ายแบบมีเหตุผล พอเพียงตามลักษณะเศรษฐกิจของตน วางแผนแบบที่สามารถปกป้องตนเองจากวิกฤตรูปแบบต่าง ๆ บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อประโยชน์ให้ผู้ปฏิบัติสามารถสร้างได้ เพื่อก้าวสู่ความยั่งยืนในทุกด้านของชีวิตให้ ซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ได้รับการเชิดชูสูงสุด จากองค์การสหประชาชาติ (United Nations) โดยนายโคฟี อันนัน ในฐานะเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ 26 พฤษภาคม 2549 และได้มีปาฐกถาถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่สามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง สู่มุมบ้าน และสู่เศรษฐกิจในวงกว้างขึ้นในที่สุด เป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ โดยองค์การสหประชาชาติสนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิก 166 ประเทศยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (โครงการคลังปัญญาไทย, ม.ป.ป.) ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่เรคนไทยได้รับแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่สอดประสานกันอย่างกลมกลืนจากสองกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งปรากฏผลเชิงประจักษ์ อันได้แก่ ในแนวปฏิบัติเชิงศาสนธรรมได้แก่ความสุขสงบ (ไม่กล่าวรายละเอียดในส่วนนี้) และวิถีประชาได้รับการยอมรับให้เป็นแนวทางการพัฒนาโลก จึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสนใจแนวการปฏิบัติในมุมต่าง ๆ ที่จะพลังขับเคลื่อนให้เกิดสภาพสมดุลระหว่างมิติต่าง ๆ 5 ด้าน อันได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2545. กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2545-2549) คำนวณวันที่ 1 พฤษภาคม 2551 จาก http://www.environment.in.th/evdb/policy/national/pt_020.html.
- ข่าวภูมิภาค. 2550 (6 พฤศจิกายน). ชาวระยอง บุกยื่นหนังสือขอให้ระงับการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน และการขยายโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมฯมาตาพุด. คำนวณวันที่ 17 กันยายน 2551 จาก http://region7.prd.go.th/asp/aspboard_Question.asp?GID=7375
- โครงการคลังปัญญาไทย. (ม.ป.ป). การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้. คำนวณวันที่ 17 กันยายน 2551 จาก <http://sufficiencyeconomy.panyathai.or.th/>
- จำเนียร วรรัตนชัยพันธ์. (ม.ป.ป). แนวทางการสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาคของสันนิบาตเทศบาล เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการท้องถิ่น สดววรรษที่ 21 คำนวณวันที่ 1 พฤษภาคม 2551 จาก http://www.tungsong.com/La21/La21_article03.asp
- จำลอง โพธิ์บุญ. 2547. การบริหารโครงการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: ทิพนตร์การพิมพ์.
- ฐานเศรษฐกิจ. 2550 (ฉบับที่ 2244 16 ส.ค. - 18 ส.ค. 2550) ความต้องการแท้จริงของผู้ใช้มือถือประเทศกำลังพัฒนา. คำนวณวันที่ 1 พฤษภาคม 2551 จาก <http://www.thannews.th.com/detialNews.php?id=M3821942&issue=2244>
- ฐานเศรษฐกิจ. 2551 (ฉบับที่ 2321 11 พ.ค. - 14 พ.ค. 2551) เอ็นจีซีปลูกกระแสรัศมีสิ่งแวดล้อม จัดอันดับประเทศที่มีจิตสำนึก คำนวณวันที่ 1 มิถุนายน 2551 จาก <http://www.measwatch.org>
- บุญเสริม บุญเจริญผล. (ม.ป.ป). การผูกขาดและการแข่งขัน. คำนวณวันที่ 21 เมษายน 2551 จาก http://www.krirk.ac.th/education/dr_boonserm/EC-99.pdf
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2550. การพัฒนาที่ยั่งยืน. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม.
- วิชาภา ภูจินดา. 2550. การจัดการและอนุรักษ์พลังงาน. กรุงเทพมหานคร: ทิพนตร์การพิมพ์.
- วูล์ฟกัง ซาคส์. 2544. การพัฒนา: ความเจริญและความเสื่อมของอุดมคติ. แปลจาก Development: The Rise and Decline of an Ideal โดย นฤมล อรุโณทัย และจิรวรรณ ตั้งจิตเมธี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บริษัท เศรษฐกิจร่วมด้วยช่วยกัน จำกัด. (ม.ป.ป). ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (ออนไลน์). คำนวณวันที่ 1 มิถุนายน 2551 จาก http://www.rakbankerd.com/01_jam/thaiinfo/country_info/index.html
- สมพจน์ วรรณนุช. 2550. เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: MISTER COPY.
- สมพร แสงชัย. 2548. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมพร แสงชัย. 2550. สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2548 (9 กันยายน). การประเมินวัฏจักรชีวิต. ค้นวันที่ 21 เมษายน 2551 จาก
[http://www.sme.go.th/cms/c/document_library/get_file?repository_id=18&file_path...name=C1_\(3\).pdf](http://www.sme.go.th/cms/c/document_library/get_file?repository_id=18&file_path...name=C1_(3).pdf)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (ม.ป.ป). ผลการดำเนินงานด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม. ค้นวันที่ 21 เมษายน 2551 จาก www.thaitextile.org/data/techno.doc
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2550. คู่มือการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสร้างความเป็นเลิศในการปฏิบัติราชการของหน่วยงานภาครัฐ กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ค้นวันที่ 21 เมษายน 2551 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546 (30 เมษายน). การพัฒนาที่ยั่งยืน. ค้นวันที่ 21 เมษายน 2551 จาก <http://www.nesdb.go.th/econSocial/naturalResource/attachment/06.doc>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2548 (ปีที่ 3 ฉบับที่ 6 เดือน พฤษภาคม) จดหมายข่าวแผนฯ 10. ค้นวันที่ 21 เมษายน 2551 จาก
http://www2.nesac.go.th/office/onesac_papers/papers_files/paper_13.php
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป). (ร่าง) การพัฒนาทุนสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. ค้นวันที่ 21 เมษายน 2551 จาก
<http://poverty.nesdb.go.th/NESDB/sampran/social-capital.pdf>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2549. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2549. กรุงเทพมหานคร.
- searin. (ม.ป.ป). เครื่องมือประชาชนเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม. ค้นวันที่ 1 พฤษภาคม 2551 จาก
<http://www.searin.org/Th/ThaiDam/ThaiDamA3.htm>
- Christopher Wood. 2003. ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT IN DEVELOPING COUNTRIES: AN OVERVIEW. Retrieved April 30, 2008 from <http://www.enterprise-impact.org.uk/pdf/Wood.pdf>
- Herman E. Daly. Development: Definitions, Principles, Policies, School of Public Affairs, University of Maryland. Retrieved April 30, 2008 from <http://www.earthrights.net/docs/daly.html>
- Jens Stærdahl, Zuriati Zakaria, Professor and Maimon Abdullah, Neil Dewar, Noppaporn Panich. . Environmental Impact Assessment in Malaysia, South Africa, Thailand, and Denmark: Background, layout, context, public participation and environmental scope. Retrieved April 17, 2008 from <http://www.ruc.dk/upload/application/pdf/9c4d310e/workingpaper1.pdf>
- Lee and Clive George. 2005. **Environmental Assessment in Developing and Transitional Countries : Principles, Methods and Practice.** London: John Wiley & Sons.

- N/A . High income country. Retrieved May 1, 2008 from http://en.wikipedia.org/wiki/High_income_country
- N/A. Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972. Rio Declaration on Environment and Development. Retrieved April 30, 2008 from <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=78& ArticleID=1163>
- Yale Center for Environmental law and Policy.** 2008. Environmental Performance Index 2008. Retrieved April 30, 2008 from <http://epi.yale.edu>